

Комплекс вправ для навчання студентів економічних спеціальностей англомовної термінологічної лексики

Засвоєння студентами фахової терміносистеми як невід'ємного складника функціональної компетенції є запорукою успішного професійно спрямованого навчання іноземної мови. Цілком справедливо вважається, що навчання фахової лексики є важливою ланкою у досягненні головної мети навчання студентів економічних спеціальностей англійської мови як засобу спілкування з іноземними партнерами у професійній діяльності¹. Від рівня сформованості термінологічної компетенції студентів як основи їх фахової компетенції буде залежати швидкість та якість опрацювання науково-економічної літератури, ефективність і результативність ділового спілкування. Одним із шляхів оволодіння терміносистемами спеціалізованої сфери майбутньої професійної діяльності є читання оригінальної літератури за фахом підготовки у вищому закладі освіти. З цієї метою необхідно створити систему вправ для засвоєння термінологічної лексики під час роботи з автентичними фаховими текстами. Така система вправ забезпечить, на думку Л.І.Комарової², логічно послідовний перехід від безпосереднього розуміння змісту тексту до його проблемного обговорення і відбиття цих проблем на особистість самого студента у процесі колективної взаємодії. У цій статті пропонується комплекс вправ для засвоєння термінологічної лексики за фахом студентів вищих закладів освіти економічного профілю. З одного боку, виконання таких вправ сприятиме глибокому розумінню тексту, допоможе отримати максимум інформації при читанні, а з іншого – дозволить актуалізувати засвоєну термінологічну лексику у професійно орієнтованому спілкуванні іноземною мовою на основі прочитаного.

Для створення такого комплексу вправ необхідно було підібрати відповідні тексти фахового спрямування. Одним з основних критеріїв відбору таких текстів була їх співвіднесеність з тематикою програми з англійської мови для економічних спеціальностей. Крім того, тексти повинні відповідати таким вимогам як актуальність та новизна наукової інформації з фаху, її професійно-практична спрямованість, доступність викладу матеріалу та наявність проблеми для обговорення або вирішення. Автентичні економічні тексти повинні відбивати специфіку економіки та ділового життя англомовних країн світу, а також сприяти ознайомленню студентів з особ-

ливостями ділового спілкування у сфері професійної діяльності, відповідати пізнавальним та професійним інтересам студентів. Автентичні тексти за фахом мають бути не лише джерелом інформації, але й основою для інтерактивної мовленнєвої діяльності, матеріалом для моделювання навчально-мовленнєвих ситуацій, які характерні для реальної професійної діяльності спеціалістів. Від змісту відібраного автентичного матеріалу буде залежати, наскільки ефективно викладач зможе організувати навчальну діяльність на занятті, створити ситуації для пошуку та аналізу визначеної інформації, проконтролювати зміст висловлювань студентів і водночас розвивати їх аналітичне мислення, наукову здогадку, інтуїцію, критичний підхід до вміщеної в текстах інформації.

Наступним завданням було визначення складу та обсягу термінологічної лексики в межах певних текстів, які відповідають зазначеним вище критеріям, і тематики, яка притаманна і характерна для конкретної спеціальності. Визначення таких найважливіших і найбільш репрезентативних термінологічних одиниць дозволяє звузити коло явищ, які вивчаються, і зосереджує увагу студентів на специфіці свого фаху. Крім того, як вважає Е.В. Мірошниченко, відбір лексичного мінімуму для навчання професійного спілкування студентів-економістів необхідно здійснювати на основі типових комунікативних ситуацій, в яких відбувається спілкування фахівців-економістів і номенклатури їхніх комунікативних намірів³. При відборі термінологічної лексики слід також враховувати словотворчу цінність термінів та цінність з точки зору реальності їх застосування у природному мовленнєвому спілкуванні, тематичну визначеність і частотність їх вживання, тому що терміни несуть у собі основне інформаційне навантаження тексту і формують робочий словник майбутнього фахівця. Обсяг термінологічної лексики повинен бути достатнім для забезпечення комунікативної діяльності студентів у межах тематики спілкування, визначеною програмою. При відборі фахової лексики доречно брати до уваги вікові особливості та інтелектуальний рівень студентів, їх професійні інтереси й нахили.

Окресливши тематику спеціальних текстів та відібравши термінологічну лексику для активного засвоєн-

¹ Борщовецька В. Д. Вправи для навчання англійської фахової лексики студентів-економістів // Іноземні мови. – 2003. – № 3. – С. 24.

² Комарова Л. И. Обучение личностно-ориентированному общению на основе текста в старших классах средней школы // Иностранные языки в школе. – 1992. – № 2. – С. 20.

³ Мірошниченко Е. В. Навчання професійної лексики студентів-економістів під час усномовленнєвого спілкування в непрофесійних сферах комунікації (початковий етап, англійська мова): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К.: КДЛУ, 1996. – С. 20.

ня студентами, ми створили комплекс вправ з метою вирішення комунікативних і пізнавальних задач при роботі з фаховою літературою. Засвоєння термінологічної лексики починається з виконання некомунікативних вправ для набуття навички оперування термінами і закінчується виконанням умовно-комунікативних та комунікативних вправ у межах практики з мовлення при розв'язанні комунікативних і змістових завдань. Такі вправи охоплюють широкий спектр завдань – від ідентифікації та номінації термінів до активного їх використання при продукуванні власних текстів на основі прочитаного, таких як складання анотацій або резюме, узагальнення певних фактів та їх інтерпретації при написанні рефератів чи в усних висловлюваннях студентів під час дискусій та рольових ігор. При цьому мають місце такі прийоми мисленнєвої діяльності, які передбачають установлення логічних зв'язків між елементами і частинами тексту, їх ієрархії і причинно-наслідкових залежностей, визначення головного і т. ін. Тому традиційні вправи з читання тексту і відповідей на запитання щодо прочитаного повинні бути трансформовані на творчі завдання комунікативного характеру. Вслід за Л.А. Чернявською¹ ми вважаємо, що вправи повинні бути змодельовані так, щоб у них було комунікативне завдання, щоб вони могли викликати відповідну потребу студентів у читанні, забезпечити мотива-

цію, стимулювати мовленнєві дії, впливати на їх операційну структуру, прогнозуючи, наприклад, можливі труднощі. До такого комплексу вправ при вивченні термінологічної лексики на основі фахових текстів входять три групи вправ: *дотекстові*, *текстові* і *післятекстові*. Системне виконання таких вправ, представлених у таблиці 1, забезпечить не лише розуміння термінологічної лексики при читанні фахових текстів з метою отримання необхідної інформації, але й свідоме і професійно грамотне її застосування у спілкуванні спеціалістів.

Опрацювання термінологічної лексики при читанні фахових текстів проходить у три етапи. Завданням першого етапу, який ми називаємо етапом презентації і семантизації термінологічної лексики, є сприйняття, семантизація та первинне закріплення термінів. Це етап дотекстового опрацювання термінологічної лексики, на якому виконуються вправи на номінацію термінів, на розуміння їхніх значень та вміння знаходити їх українські відповідники, вміння оперувати термінами на рівні слова, словосполучення або речення. Метою дотекстових вправ є подача, семантизація та первинне закріплення термінологічної лексики. Основними завданнями вправ на цьому етапі роботи з фаховою лексикою є допомогти студентам ідентифікувати й розуміти основні значення термінів, збагатити запас спеціальної

Таблиця 1

Комплекс вправ для засвоєння термінологічної лексики при читанні фахових текстів

Етапи навчання термінологічної лексики та їх основні завдання	Групи вправ	Типи вправ	Основні завдання вправ
1-й етап – етап презентації і семантизації термінологічної лексики. Основне завдання етапу – сприйняття, семантизація та первинне закріплення лексики.	дотекстові – на номінацію термінів, на розуміння їх значень та вміння знаходити їх українські відповідники, вміння оперувати термінами на рівні слова, словосполучення або речення	Рецептивні, рецептивно-репродуктивні, некомунікативні	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ідентифікувати й розуміти основні значення термінів. ▪ Збільшити запас термінологічної лексики і підготувати до читання тексту. ▪ Поглибити фонові знання, актуалізувати мисленнєво-мовленнєву діяльність студентів.
2-й етап – етап закріплення й автоматизації вживання термінологічної лексики. Основне завдання етапу – відтворення та формування автоматизмів операцій з термінологічною лексикою.	текстові – на знаходження термінів у тексті, на побудову асоціативних зв'язків, на вміння оперувати термінами на рівні речення і понадфразової єдності	Репродуктивні, рецептивно-репродуктивні, умовно-комунікативні	<ul style="list-style-type: none"> • Керувати процесом пошуку та сприйняття термінів. • Формувати пізнавальний інтерес до тексту. • Мотивувати до подальшого читання фахового тексту і вчити прогнозувати його зміст. • Автоматизувати навички вживання термінологічної лексики.
3-й етап – етап активізації і контролю засвоєння термінологічної лексики. Основне завдання етапу – інтегрування сформованих автоматизмів та осмислене використання термінологічної лексики у мовленнєвій діяльності на рівні тексту.	післятекстові – на вміння осмисленого і творчого оперування термінами як в усному, так і писемному мовленні на рівні понадфразової єдності і тексту	Рецептивно-продуктивні, продуктивні нижчого та вищого рівня, умовно-комунікативні, комунікативні	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Контролювати глибину розуміння як термінів, так і тексту. • Мотивувати до подальшого читання або пошуку додаткової інформації. ▪ Стимулювати подальше спілкування за проблематикою тексту. ▪ Навчати узагальнювати факти і давати критичний аналіз прочитаного. ▪ Активізувати термінологічну лексику в післятекстовій діяльності у висловлюваннях текстового рівня.

¹ Чернявская Л. А. Роль коммуникативных задач и учет ситуаций общения при обучении чтению // Иностранные языки в школе. – 1986. – № 3. – С. 23.

лексики та підготувати студентів до вивчаючого читання тексту. Оволодіння термінологічною лексикою на цьому етапі сприятиме розширенню фонових професійних знань студентів, націлить їх на правильне розуміння тексту, активізує їх подальшу мисленнєво-мовленнєву діяльність. За спрямованістю цих вправ на прийом та видачу інформації вони є рецептивними і рецептивно-репродуктивними, а за критерієм комунікативності – це вправи некомунікативні.

На наступному етапі навчання термінологічної лексики, який є етапом подальшого закріплення й автоматизації вживання термінологічних одиниць, вирішуються завдання відтворення термінологічної лексики у мовленні та формування автоматизмів операцій з термінами. На цьому етапі виконуються текстові вправи на знаходження термінів у тексті, на побудову асоціативних зв'язків, на вміння оперувати термінами на рівні речення і понадфразової єдності. Метою текстових вправ є орієнтація студентів на пошук та сприйняття певної інформації у тексті, а також автоматизація дій з термінологічною лексикою. Основними завданнями цих вправ є скеровування процесу читання, мотивування студентів до подальшої роботи з фаховим текстом з метою прогнозування змісту або вираження основної ідеї тексту, виходячи з термінологічної лексики. Виконуючи ці завдання, студенти переходять до вживання лексики на рівні автоматизму. Такі вправи за спрямованістю дії є репродуктивними, рецептивно-продуктивними, а за ступенем комунікативності – умовно-комунікативними.

Останній етап визначається як етап активізації та контролю засвоєння термінологічної лексики. На цьому етапі проходить інтегрування сформованих автоматизмів та усвідомлене використання термінологічної лексики у мовленнєвій діяльності студентів на основі прочитаного. Студенти виконують післятекстові вправи на вміння осмисленого і творчого оперування термінами як в усному, так і писемному мовленні на рівні понадфразової єдності і тексту. Метою післятекстових вправ є перевірка рівня розуміння термінів та активізація їх вживання у подальшій післятекстовій діяльності, такий як дискусії та ділові ігри. Основними завданнями цих вправ є спонукування студентів до продукування власних монологічних і діалогічних висловлювань текстового рівня. Такі вправи стимулюють спілкування студентів за проблематикою тексту з використанням термінів, допомагають їм узагальнювати факти і критично аналізувати прочитане. Для підтвердження й аргументації своєї думки студенти будуть читати інші тексти, шукатимуть додаткові джерела інформації. Ці вправи можна охарактеризувати як рецептивно-продуктивні та продуктивні нижчого і вищого рівня, які передбачають наявність навчально-мовленнєвої ситуації та вмотивованого комунікативного завдання як з вербально-зоровими опорами, так і без них. За критерієм комунікативності це є умовно-комунікативні і комунікативні вправи.

Таким чином можна зробити висновок, що етапи навчання термінологічної лексики співвідносяться з етапами діяльності з опрацювання фахових текстів. Це діяльність до читання тексту, тобто дотекстова, діяльність в період читання, тобто текстова, і діяльність після читання тексту, тобто післятекстова. Відповідно визначаються три групи вправ: 1) *дотекстові*, у яких відбувається семантизація і первинне закріплення термінологічної лексики; 2) *текстові*, у яких проходить автоматизація термінологічної лексики; 3) *післятекстові*, в яких засвоєна термінологічна лексика актуалізується у мовленні і логічно входить до змісту спілкування. Це означає, що засвоєння термінологічної лексики при читанні фахових текстів відбувається через її рецепцію, проходить етап відтворення і веде до породження свого власного тексту. Взаємодія цих процесів забезпечує сприйняття й адекватне розуміння прочитаного, перекладення отриманої інформації для її перетворення і застосування у власних висловлюваннях. Виконання вправ за такою схемою стимулюватиме до вдумливого читання тексту, орієнтуватиме на виконання завдань проблемного характеру, а це, у свою чергу, приведе до свідомого і стійкого засвоєння термінологічної лексики.

Деякі дослідники вважають, що передтекстова діяльність не повинна зачіпати змісту тексту, інакше в ньому не залишиться нічого невідомого і він втратить комунікативну цінність. На нашу думку, не слід змішувати дії з активізації лексико-граматичного матеріалу на початковому етапі роботи із спеціальним текстом з діяльністю перед власне його читанням. Формулювання завдань до передтекстових вправ з метою формування лексичних навичок іншомовного мовлення може мати деяку некомунікативну спрямованість. Що стосується текстових і післятекстових вправ, то формулювання завдань до них повинні мати комунікативну спрямованість, викликати потребу в читанні запропонованого тексту, зацікавлювати і навіть заінтриговувати читача. Виконуючи завдання до власне текстових вправ, студенти зможуть зосередитись на важливій інформації, налаштуватися на певні як позитивні, так і критичні міркування, сформулювати особисту оцінку або своє бачення прочитаного. В підсумку це сприятиме як мимовільному, так і довільному запам'ятовуванню активної термінологічної лексики. Завдання до післятекстових вправ повинні формулюватися так, щоб вони вмотивовували студента до спілкування, до "ініціювання" складного висловлювання за темою прочитаного тексту, давали йому поштовх до формування та висловлювання власної думки, активізуючи при цьому термінологічну лексику.

Перед розглядом комплексу вправ вважаємо за доцільне детальніше зупинитися на особливостях виконання вправ, які організовуються і проходять у формі дискусій або ділових ігор, оскільки вони є найважчими щодо практичної реалізації. Такі вправи якнайповніше імітують ситуації професійного спілкування майбутніх спеціалістів, дають стимул для їх творчої колективної взаємодії, для формування та розвитку професійного

мислення. Прикладами такої ігрової діяльності на практичних заняттях може бути імітація проведення певного заходу (ділової зустрічі, інтерв'ю, засідання ради директорів компанії тощо), вирішення конфліктної ситуації, обговорення проблеми та інші.

Проведення дискусії, яку ми розглядаємо як комунікативний акт, тобто розгорнуте обговорення проблемних питань, стосовно яких існують різні точки зору, з метою знаходження їх вирішення не просто шляхом зіткнення думок, а в процесі послідовно-логічного аргументування та контраргументування¹, має на меті, використовуючи професійну термінологію, вивчити і вирішити або запропонувати шляхи вирішення порушених у фахових текстах економічних проблем. Навчальна дискусія може розпочатися після презентації одним-двома студентами самостійно опрацьованих матеріалів на визначену викладачем тематику. Щоб така діяльність мала предметне спрямування і була результативною, крім опрацювання навчального тексту студенти підбирають додаткові матеріали з оригінальної фахової літератури або мережі Інтернет, самостійно визначають головну ідею опрацьованого матеріалу, виписують основну термінологічну лексику і готують два-три проблемних запитання по темі свого виступу. Після короткого виступу-презентації прочитаного та подачі головної ідеї тексту у власній інтерпретації студент звертається до аудиторії з проблемними запитаннями, оскільки лише проблемні, дискусійні питання можуть служити тим зовнішнім мотивом діяльності, котрий при вмілому керівництві вчителя перетворюється у внутрішню потребу розмовляти іноземною мовою. Після створення потреби у мовленні відбувається її задоволення, тобто проходить активний обмін думками з приводу даної проблеми. У процесі такого обговорення, коли кожен виступаючий захищає свою точку зору, дає власне бачення певної проблеми, аргументує доводи і переконання шляхом активізації свого мовного і фахового потенціалу, відбувається активне засвоєння термінологічної лексики. Дуже часто проблема, яка обговорюється, впливає на формування та розвиток стосунків між співрозмовниками. Потрібно попереджувати й уникати конфліктних ситуацій, коли свої симпатії й антипатії студенти переносять з проблеми на учасників обговорення. Щоб надати дискусії нового імпульсу, поживавити процес навчання, спрямувати обговорення у конструктивне русло, викладач також включається у процес дискутування, пам'ятаючи, що його роль повинна зводитися до ненав'язливого скеровування дій та думок студентів.

Іншим варіантом проведення навчальної дискусії може бути такий, коли всі студенти групи опрацьовали один текст і достатньо ознайомлені з матеріалами теми. Викладач готує для них дві-три пов'язані з темою про-

блеми або проблемні ситуації, які студенти вирішують спочатку у міні-групах, а потім обговорюють ці питання у складі всієї групи. Орієнтовним планом проведення такої дискусії може бути наступний:

- вступне слово викладача, в якому окреслюється ситуація і ставиться завдання;
- розподіл студентів на 2-3 міні-групи, визначення стратегії поведінки як кожного студента, так і формування загальних підходів до проблеми, яку має розглянути міні-група;
- проведення обговорення проблеми чи ситуації у міні-групах, вироблення шляхів вирішення проблеми; вибір виступаючого від кожної міні-групи;
- презентація підготовлених рішень представником кожної міні-групи;
- обговорення кількох пропозицій у складі всієї групи, проведення короткого обміну думками;
- визначення оптимального варіанта вирішення даної проблеми;
- підведення підсумків викладачем, визначення кращої міні-групи.

Коротко підсумовуючи досягнуті у процесі дискусії результати, викладач дає оцінку смислового висловлювання кожного студента у процесі мовленнєвої діяльності, звертає увагу на ступінь засвоєння ними термінологічної лексики з даної теми обговорення, вказує на рівень сформованості як комунікативної, так і фахової компетенції студентів. При цьому викладач повинен відзначити рівень предметних знань своїх студентів, схвально оцінити їхні досягнення і здобутки, оцінити перспективи застосування надбаних студентами знань у реальному житті.

Іншим дієвим засобом засвоєння термінологічної лексики і покращення фахової підготовки студентів є ділова гра, яка, за визначенням А.О.Вербицького, вважається формою відтворення предметного і соціального змісту професійної діяльності, моделювання систем відносин, характерних для даного виду праці². Ділова гра допомагає викладачу створити умови для іншомовного спілкування у типових ситуаціях реального ділового життя і таким чином сприяти професіоналізації навчальної діяльності студентів. У ділових іграх проходить становлення не лише навчальних чи професійних стосунків, але й відбувається моделювання соціальних відносин між людьми та орієнтування в них. Це означає, що студентам властиво "вживатися" в ролі своїх героїв, яких вони репрезентують: боса, секретарки, ділового партнера, конкурента і т.д. Тому на рівні заданої ситуації вони охоче грають нову "соціальну" роль, демонструючи поведінку, діловий стиль, манери (хоч дещо і стереотипно) того соціального суб'єкта, якого від них вимагає змодельована ситуація.

¹ Топтигіна Н. М. Зміст навчання студентів вищого мовного закладу освіти дискусії на матеріалі текстів художньої літератури // Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія. – 2002. – № 5. – С. 103.

² Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. Метод. пособие. – М.: Высшая школа, 1991. – С. 128.

На позитивних сторонах організації і проведення ділових ігор вказує Л. Б. Котлярова¹. Вона називає їх імітаційно-діловими і наголошує, що вони допомагають навчити майбутнього спеціаліста швидко реагувати на ту чи іншу ситуацію, передбачити наслідки конкретних дій, як своїх власних, так і інших учасників гри, і, якщо потрібно, нейтралізувати небажані наслідки, швидко пристосуватись до зміни ситуації, вміти оцінювати існуючий стан речей з різних боків, вирішувати професійно-ділові питання за допомогою мови. Для проведення ділової гри викладач моделює навчальну проблемно-комунікативну ситуацію, яка визначає проблему і ставлення до неї учасників обговорення, напрям розгортання їхніх мовленнєвих дій для її вирішення, що в підсумку розширює діапазон спілкування співрозмовників, розвиває їх уяву і творчу діяльність, надає процесу комунікації більшого динамізму та експресивності.

Наявність проблеми або конфлікту професійних інтересів, на нашу думку, заохочує студентів до висловлювання суперечливих, навіть нестандартних думок, сприяє формуванню критичного ставлення до прочитаного чи почутого. Адже коли стикаються протилежні погляди, подаються різноманітні версії вирішення поставлених проблем, то виникає потреба у спілкуванні, у відстоюванні своєї точки зору чи позиції. Альтернативні підходи до вирішення неоднозначних питань "підіграють" інтерес до теми обговорення, роблять її привабливою та значущою у плані професійної орієнтації студентів. Важливо, щоб такі проблеми відбивали реальні економічні або управлінські ситуації, тоді їх вирішення носитиме практичний характер і сприятиме професіоналізації майбутніх фахівців, оскільки ефективніше засвоюється те, що спрямоване на використання у майбутній діяльності, що має як особистісно-значущу, так і професійно-важливу вагу. При організації ділової гри викладачу необхідно так підібрати партнерів, щоб, з одного боку, у них був різний рівень інформованості, а з іншого – щоб один із студентів не пригнічував активності свого співрозмовника у процесі спілкування. При такому підході студенти будуть толерантно ставити запитання й адекватно на них реагувати, тактовно перебувати співрозмовника, обґрунтовано доповнюючи сказане, що в підсумку буде сприяти вдосконаленню мовленнєвих умінь.

Крім моделювання мовленнєвих ситуацій, під час програвання яких студенти активізують вживання термінологічної лексики в усному мовленні, студенти також вправляються у складанні та написанні ділових документів з метою закріплення термінології у писемному мовленні. Зокрема, студенти готують доповіді, які вони презентують під час студентської наукової конференції. Підготовка доповіді є формою виконання групового проекту. Одну доповідь може готувати міні-

група у складі чотирьох-п'яти студентів. Робота над підготовкою доповіді починається з визначення теми або предмета дослідження. Як правило, студентам пропонуються теми доповідей, які близько пов'язані з їх обраною спеціалізацією або становлять для них практичний інтерес. Потрібно нагадати студентам, що планування роботи над проектом передбачає такі етапи як розгляд мети, аналіз аудиторії, підбір методів збору та опрацювання інформації, фактів, статистичних даних. Зібрану інформацію слід об'єктивно й неупереджено систематизувати, інтерпретувати і викласти у доповіді. Як додаток до доповіді подається підготовлений термінологічний словник. Саме тому у процесі виконання письмового завдання буде проходити активне опрацювання термінологічної лексики.

Нижче пропонуємо комплекс вправ при опрацюванні тексту на тему "Інфляція".

I. Група дотекстових вправ

Вправа 1.

Мета: Сприйняття та ознайомлення з активною термінологічною лексикою теми.

Завдання: Read the terms given below and their definitions. Practice until you can explain them in English. Then find Ukrainian equivalents to them.

Inflation	Persistent rise in the level of prices and wages throughout an economy.	Переклад та/або визначення терміна українською мовою.
Inflation rate	The annual rate of increase in the average price level.	
Deflation		

Режим виконання: у парах або індивідуально, усно.

Контроль: взаємоперевірка, обговорення та уточнення варіантів виконання вправи у групі.

Вправа 2.

Мета: Ідентифікація та розпізнавання термінологічних одиниць.

Завдання: Fill in the gaps using the terms listed above. Make any other changes in the following sentences if necessary. Can you translate these sentences into Ukrainian?

Model: ... destroys confidence in money.

Inflation / Hyperinflation destroys confidence in money. – Інфляція / гіперінфляція руйнує впевненість у грошах.

- As ... rise, profit margins are squeezed.
- Price rises decreased the ... of consumers.
- ...

Режим виконання: індивідуально, письмово.

Контроль: обговорення варіантів виконання вправи у групі.

¹ Котлярова Л. Б. Деякі психолого-дидактичні принципи розробки та проведення імітаційно-ділових ігор // Науковий вісник Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. Випуск 6-7. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2002. – С. 125.

Вправа 3.

Мета: Розпізнавання термінологічних одиниць та перетворення їх граматичних форм.

Завдання: Open the brackets in the following sentences, using the given terms in the correct form.

Model: *When prices _____ (to rise) the real income of consumers _____ (to decrease). — When prices rise the real income of consumers decreases.*

1. The Retail Price Index is calculated by means of selecting representative sample of goods normally _____ (to purchase) by households.

2. ...

Режим виконання: індивідуально, письмово.

Контроль: обговорення варіантів виконання вправи у групі.

Вправа 4.

Мета: Перетворення та оперування термінами на рівні словосполучення або речення.

Завдання: Give synonyms or antonyms if any to the terms listed above. Use new words in the sentences of your own.

Model: *to lay off — to make redundant, to dismiss; widespread lay-offs; Inflation may cause widespread lay-offs of workers.*

1. creeping inflation 2. real wage 3. ...

Режим виконання: в парах, усно та письмово.

Контроль: обговорення варіантів відповідей у групі.

Вправа 5.

Мета: Оперування термінами на рівні словосполучення і речення.

Завдання: Match the words on the left with the words on the right to make collocations. Use them in the sentences of your own.

Example: 1f

1. purchasing	a. stability
2. price	b. wage
3. money	c. margins
4. economic	d. adjustment
5. profit	e. supply
6. cost of living	f. power
7. minimum	g. growth
	h. inflation

Key: 1f; 2a; 3e; 4g; 5c; 6d; 7b.

Режим виконання: індивідуально, усно.

Контроль: обговорення варіантів відповідей та їх порівняння з ключем.

Вправа 6.

Мета: Номінація термінів та визначення їх сполучуваності з іншими словами.

Завдання: Write as many collocations as possible with the words: *inflation, income, profit, wage, price*. Translate them into Ukrainian.

Model: *inflation — inflation accounting: облік впливу інфляції*

Режим виконання: в парах, письмово.

Контроль: обговорення варіантів відповідей у групі.

Вправа 7.

Мета: Номінація термінів, розширення термінологічного словника студентів.

Завдання: Using all possible prefixes and suffixes write as many derivatives as possible with the words given below. Translate them into Ukrainian.

Model: *inflation; deflation — дефляція; inflationary — інфляційний;*

Prefix	Stem	Suffix
un-	demand	-ing
de-	produce	-able/
dis-	profit	ible
under-	price	-er/-or
mis-	consume	-ed
re-	save	-tion
over-	borrow	-tive
in-/on-	distribute	-ness
	supply	-less

Режим виконання: в парах, усно.

Контроль: обговорення варіантів відповідей у групі.

Вправа 8.

Мета: Перетворення і звуження термінологічних одиниць.

Завдання: For each of the following definitions find the term or expression which it explains and write it down. The first has been done for you.

Model: *an amount of money you pay the bank if you borrow money — interest*

- income expressed in terms of the amount of goods and services that it will buy
- the volume of goods and services a person's money will buy —
- sustained decrease in the general price level —
- ...

Key: 1) real income; 2) purchasing power; 3) deflation; 4) ...

Режим виконання: індивідуально, письмово.

Контроль: самоперевірка за допомогою ключа.

Вправа 9.

Мета: Перетворення термінологічних одиниць та оперування ними на рівні речення.

Завдання: Agree with the following statements or correct them.

Model: *Interest rates usually rise during periods of inflation. — Interest rates usually drop during periods of inflation.*

- The firm will need to raise prices to maintain its profit margins.
- ...

Режим виконання: індивідуально, письмово.

Контроль: взаємоперевірка.

Вправа 10.

Мета: Перетворення та розширення термінологічних одиниць; оперування ними на рівні словосполучення і речення.

Завдання: Make up questions of your own with the given terms. Ask your partner to answer them.

Model: *inflation rate — What is inflation rate in Ukraine now? — Inflation rate in Ukraine is ... per cent.*

- level of output

2. fall in demand
3. to price out of world markets
4. ...

Режим виконання: в парах, усно.

Контроль: обговорення варіантів виконання вправ у групі.

Вправа 11.

Мета: Розширення та оперування термінологічними одиницями на рівні речення.

Завдання: Suggest your ideas to complete/to paraphrase the following sentences, which contain business terms.

Model: *Hyperinflation leads to ... – Hyperinflation leads to the collapse of normal trading.*

1. Hyperinflation in some countries is caused by ...
2. ... is calculated by selecting a representative sample of goods normally purchased by households.

Режим виконання: в парах, усно.

Контроль: обговорення варіантів виконання вправ у групі.

II. Група текстових вправ

Вправа 12.

Мета: Орієнтування на читання тексту і визначення його основної ідеї; ймовірне прогнозування змісту тексту за заголовком або поданими термінами.

Завдання: How do you understand the term "Inflation"? What associations does this term evoke in you? What consequences can inflation have on the economy of the country? The text you are going to read will help you to answer these questions.

Режим виконання: у складі групи, усно.

Контроль: обговорення завдання у групі.

Вправа 13.

Мета: Знаходження термінологічних одиниць у тексті; оперування ними на рівні фрази/групи фраз.

Завдання: While you read, find information about the effects of inflation and put it down in the table below. The first has been done for you.

Value of savings	may be destroyed
Demand for products	
Confidence in money	
Costs of inputs	
Interest rates	
Wages	
Goods on export	

Режим виконання: індивідуально або в парах, письмово.

Контроль: взаємоперевірка.

Text

THE EFFECTS OF INFLATION

Many economists see inflation as being the most damaging economic phenomenon which can affect an advanced nation. It may also have alarming political consequences. Some economists however take the view that some inflation is an acceptable 'price' for economic growth. There is no clear agreement as to when inflation be-

comes unacceptable, but rates in excess of perhaps 5% are generally thought to be threatening, whilst rates in excess of perhaps 15% (hyperinflation) may cause social and political breakdown.

There are a number of reasons for arguing that inflation is damaging:

- People who rely on incomes derived from past savings or who are in occupations where pay rises are slow to respond to changes in inflation, will be severely hit by inflation. In extreme cases the value of savings may be destroyed.
- Businesses are also affected adversely. The costs of inputs ...
- ...

(Подається лише фрагмент тексту.)

Вправа 14.

Мета: Контроль і взаємоконтроль розуміння термінологічної лексики у тексті; оперування термінами на рівні речення.

Завдання: In turns with your partner ask and answer the following questions to check how well you understand the text. Have your partner answer any other questions on the topic under consideration you would like to ask him/her.

1. What are the major causes of inflation?
2. Why is inflation damaging for the economy?
3. ...

Режим виконання: в парах, усно.

Контроль: обговорення у складі групи.

Вправа 15.

Мета: Розгортання висловлювань з термінологічною лексикою; оперування термінами на рівні речення і понадфразової єдності.

Завдання: Work in pairs. Give your comments on the following statements from the text. Your partner either supports or refutes them. Prove your point of view with arguments from the text.

1. Demand pull influences are factors which cause an increase in aggregate demand to levels beyond the ability of the economy to deliver the appropriate level of output.
2. Cost push influences are factors on the supply side of the economy which lead to increases in the costs of production which are then passed on in higher prices.
3. ...

Режим виконання: в парах, усно.

Контроль: обговорення у складі групи.

Вправа 16.

Мета: Вибір термінів та оперування ними на рівні речення.

Завдання: Try to complete the following text using the terms from the list given in the box below. Then exchange your exercise with your partner to check the answers. The first has been done for you.

goods and services; production; labour unions; money supply; raise prices; inflation; rate of inflation; interest rate; purchasing power;

1. Demand pull influences include increases in public spending, or sudden increases in credit creation and *money supply* by the banking system.

- The demand for _____ is related to the amount of money in the economy.
- If the supply of money ...

Режим виконання: в парах, письмово.

Контроль: взаємоперевірка.

Вправа 17.

Мета: Трансформація термінологічних одиниць і продукування висловлювань на рівні речення та понадфразової єдності.

Завдання: You are an interpreter at the conference on the problems of inflation. Translate the following statements to the participants of the conference.

- Згідно з повідомленнями статистичних органів, за дванадцять місяців 2003 року рівень інфляції в Україні становив 8,2 відсотка.
- Зростання споживчих цін на 8,2 відсотка є ...
- ...

Режим виконання: індивідуально, письмово.

Контроль: обговорення варіантів виконання вправи у групі.

Вправа 18.

Мета: Продукування та розширення висловлювань з термінологічною лексикою на основі вербальних опор.

Завдання: Your partner was ill and missed the lecture on the topic "Inflation". Using the following key terms tell him/her what you have learnt about inflation.

- the most damaging economic phenomenon;
- acceptable/unacceptable rate of inflation;
- real income;
- ...

Режим виконання: в парах, усно.

Контроль: обговорення виконання завдання у групі.

III. Група післятекстових вправ

Вправа 19.

Мета: Оперування термінологічною лексикою теми на рівні понадфразової єдності і тексту.

Завдання: Look at the chart given below and compare the rate of inflation in Ukraine in different years. What rate of inflation do you predict for the next year? Do you have any grounds to be more optimistic or more pessimistic in your predictions for the future?

CONSUMER PRICE INDEX IN UKRAINE, %

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
390.0	2100.0	10256.0	501.0	281.7	139.7	110.1	120.0	119.2	125.8	106.1	99.4	108.2

Режим виконання: у складі групи, усно.

Контроль: обговорення виконання завдання у складі групи.

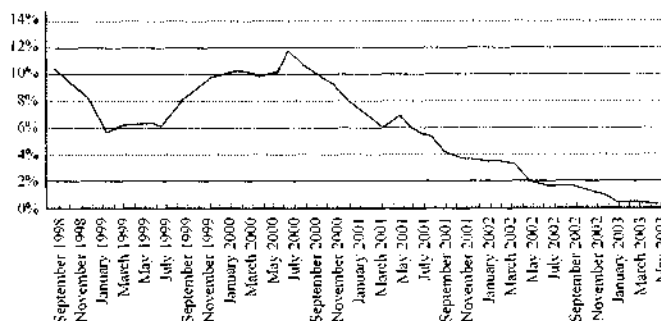
Вправа 20.

Мета: активізація термінологічної лексики у складних висловлюваннях на основі графічних опор.

Завдання: Look at the graph below which shows the inflation rate in Poland in 1998-2003. When was the highest/

the lowest rate of inflation? Using the data from the chart above draw a similar graph showing the rate of inflation in Ukraine. Is the inflation rate higher or lower in comparison with the inflation rate in Poland? What are the reasons for this phenomenon?

INFLATION RATE IN POLAND IN 1998-2003

Режим виконання: у складі групи, усно.

Контроль: обговорення виконання завдання у складі групи.

Вправа 21.

Мета: Активізація термінологічної лексики у складних висловлюваннях на рівні тексту без опор.

Завдання: Find information about the rate of inflation in some other countries. Compare it with the rate of inflation in Ukraine. In what country (countries) does the inflation experience a sharp (gradual, slight) rise or fall? Draw a chart to illustrate your talk.

Режим виконання: індивідуально, усно.

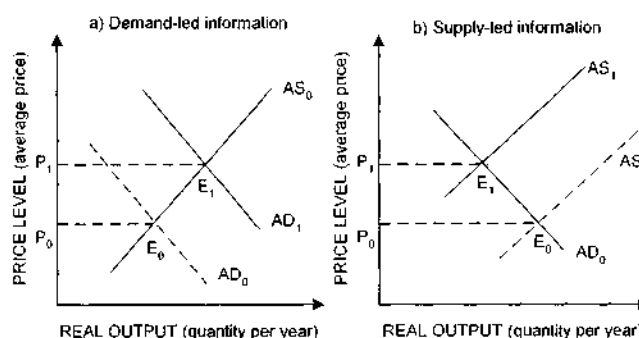
Контроль: обговорення виконання завдання у складі групи.

Вправа 22.

Мета: вдосконалення вмінь оперування термінологічною лексикою на рівні тексту з використанням графічних опор.

Завдання: As a participant of a conference you have to present a paper on the problems of inflation. Using the graphs given below explain the major causes of inflation.

CAUSES OF INFLATION

An increase in average prices may be caused by changes in supply or demand. In part a, the price rise from P_0 to P_1 is caused by the rightward shift of the aggregate demand curve (from AD_0 to AD_1). In part b, the same price increase (P_0 to P_1) is caused by a leftward shift of the aggregate supply curve (AS_0 to AS_1). The task of economic analysis is to identify the true cause of inflation. Macro policy tries to contain it.

Режим виконання: у міні-групах, усно.

Контроль: обговорення виконання завдання у складі групи.

Вправа 23.

Мета: Оперування термінологічною лексикою на рівні тексту без використання опор.

Завдання: There are different approaches to inflation. You are going to discuss each approach in small groups. You may use key facts from the text or any other sources. Consider the point of view of each member of the group. Find arguments and be ready to persuade your counterparts from another group. Then have a discussion in the class to work out your recommendations to the government.

Group 1. *Some economists say that inflation may have alarming political consequences. Do you agree with this statement? Dwell on all negative effects of inflation.*

Group 2. *Inflation is regarded by some economists as an acceptable price for economic growth. Do you agree with this statement? Try to find all positive sides of inflation if any.*

Режим виконання: у міні-групах, усно.

Контроль: обговорення у складі групи, вибір кращої міні-групи.

Вправа 24.

Мета: Активізація термінологічної лексики у діловій грі.

Завдання: The government is going to introduce a number of measures to keep inflation within an acceptable rate of 2 per cent next year. Such measures will result in reducing public spendings, curbing social programs, which in turn might lead to negative economic and political consequences. The "Business Review" magazine has organized a round-table discussion and invited two members of parliament, representatives from the government and trade unions, businessmen and economists to work out some recommendations concerning the problem under discussion. The business analyst starts the discussion.

Role 1. *You are an analyst from the "Business Review" magazine. Give your independent viewpoint on the problem. Prove it with facts, not opinions. Ask everybody what they think and what they suggest.*

Role 2. *You are a representative of the government. You want to explain to other participants what measures your government is going to take to keep inflation within 2 per cent next year and why this is important for the economy of the country.*

Role 3. *You are a prominent economist from the National University. You consider the problem from the scientific point of view. In the long run you support the government's suggestions.*

Role 4. *You are a representative of the trade unions. Express your critical view on the problem. Warn about political conse-*

quences in case of accepting government's ideas. Give reasons for your disapproval of the suggested measures.

Role 5. *You are a member of the parliament. You belong to the majority and in general you support the measures put forward by the government. Give additional information to persuade everybody to accept your viewpoint.*

Role 6. *You are a member of the parliament. You belong to the opposition. You strictly criticize the proposals of the government. Stress on negative effects of such proposals on the economy of the country. Show your emotions.*

Role 7. *You are a representative of a big company producing goods for export. You agree or disagree with the suggestions of the participants. Say how the suggested rate of inflation might influence your business. Express your opinions and give relevant facts.*

Role 8. *You are a representative of the National Bank. You pay too much attention to the problem. Explain to the participants how the suggested rate of inflation might influence the availability of credits and development of business in the country. Answer all relevant questions.*

Режим виконання: у складі групи, усно.

Контроль: визначення кращих учасників гри, оцінка рівня володіння термінологічною лексикою.

Вправа 25.

Мета: Оперування термінологічною лексикою у письмовому мовленні на рівні тексту.

Завдання: You have learnt a lot on the topic "Inflation". Try to sum up your information, basic data and facts and prepare a short report on one of the topics given below.

- The causes of inflation.
- Government responses to inflation.
- Inflation and its influence on the national economy.
- Ways of dealing with negative effects of inflation.
- How does inflation affect individual households and the larger economy?

Режим виконання: індивідуально, письмово.

Контроль: написання коротких повідомлень або рефератів, їх перевірка викладачем та обговорення у групі.

Таким чином запропонований комплекс вправ для навчання студентів економічних спеціальностей термінологічної лексики при опрацюванні фахових текстів у поєднанні з вищеписаними методичними прийомами та формами роботи на заняттях з ділової англійської мови забезпечить якісну підготовку майбутніх спеціалістів до ефективного читання літератури за спеціальністю, до критичного осмислення і творчого застосування отриманої інформації під час професійно орієнтованого спілкування англійською мовою.

Ю. О. Семенчук (Тернопіль)